

פרד"ס לשולחן שבת

אוצרות גזוים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוטט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גלין 668 שנה י"ג - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת חיי שרה תשפ"ז

בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז' נאמר בשרה שהיתה אילנית

ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (כג א)
פרש"י בת ק' כבת כ' לחטא מה בת כ' לא חטאה שהרי אינה בת עונשין אף בת ק' בלא חטא ובת כ' כבת ז' ליופי.
הקשה הרא"ם דא"נ ב"ד של מעלה אינו מעניש עד בן כ' אבל ב"ד של מטה מעניש מבן י"ג בן ומבן י"ב בבת וא"כ שרה בתורת עונשין מבת י"ב ומהו דוקא בת ק' כבת כ'.
ותירץ מרן הגר"ז שבגמ' יבמות (סד:) איתא ששרה היתה אילנית ונפסק ברמב"ם (פ"ב מאישות ה"ג) שגדלות של אילנית זה מבן כ' וא"כ שפיר דאצל שרה גיל העונשין שלה אף ביד בית דין הוא מבת כ'.

ועפ"ז יש לפרש נמי מה שאמרו בת כ' כבת ז' ליופי דיש להקשות בדרך כלל בגיל שבע כלל לא ניכר יופי אצל נשים ומהו כבת ז' ליופי ולהנ"ל י"ל דשרה הרי היתה אילנית וסימני אילנית באים בגיל שראויה להיות גדולה ובדורות ראשונים היתה גדולתם בגיל ח' כדאיתא בסנהדרין (סט:) וא"כ מאז היו צריכים לבוא לשרה סימני אילנית ולגרע ביופיה, ולפי"ז מדוקדק היטב דדוקא אמרו כבת ז' ליופי והכונה דאף בגיל כ' כשכבר היו לה סימני אילנית לא גרעו מיופיה והיתה יפה כמו שהיתה בת שבע שעדיין לא באו סימני אילנית, ובדאי אמרו חז"ל גיל שבע כי זה היה הגיל שהיתה בו הכי גדולה בלי סימני אילנית ואמרו חז"ל שאף אחר שהיו בה סימני אילנית היתה יפה כמו לפני שהיו בה סימני אילנית.

משאת המלך בשם הגר"ז

ביחס למה אברהם גר וביחס למה הוא תושב

גר ותושב אנכי עמכם (כג ד) צריך ביאור מהו גר ותושב הרי זה סותר כי גר הוא תשוב עראי ותושב הוא קבוע, ועי' רש"י.
ויש לפרש באופן נוסף שכאשר בא אליהם אברהם לבקש אחוזת קבר אמר להם שהוא תושב עמם ומגיעה לו קבורה כשאר תושבי הארץ אבל חשש שא"כ יאמרו לו שאף יקח לבני יצחק אשה מבנות כנען שהרי הוא תושב עמם לכן אמר להם שביחס לזה הוא גר כל' תושב עראי דהוא תשוב קבוע בארצו שממנה בא ולכן יקח אשה מארצו הקודמת.

מציון מכלל יופי

רק אחר י' נסיונות יכל אברהם לטעון שכל א"י שלו

גר ותושב אני עמכם (כג ז) פרש"י ומדרש אגדה אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואתלנה מן הדין שאמר לי הקב"ה לזרעך אתן את הארץ זאת.
ויש להקשות שבפר' לך לך איתא שהיה מריבה בין רועי לוט לרועי אברהם ושם לא מצאנו שאמר אברהם הטענה שהארץ שלו כפי הבטחת הקב"ה ומדוע שם לא טען נמי כך.

ונראה לפרש דבמדרש איתא שנתן הקב"ה את ארץ ישראל לאברהם שהיתה ארץ של עשרה עממין בגלל שעמד בעשרה נסיונות ומבואר בפרקי דר"א (פ"א) שהנסיון העשירי היה נסיון העקדה וכך איתא נמי במדרש רבה (פנ"ו), ובמדרש תנחומא (פר' שלח) איתא שאחר העקדה נשבע הקב"ה לאברהם שלא יהיו לו עוד נסיונות.

ולפי"ז יש ליישב דכל זמן שלא התנסה אברהם בכל העשרה נסיונות עדיין לא הגיעה לו כל ארץ ישראל שהרי היתה ארץ של עשרה עממין ועל כל נסיון וזה בחלק של עוד עם וא"כ כ"ז שלא התנסה בכל ה' נסיונות לא זכה בכל ארץ ישראל, ובפרט ע"פ דברי הגמ' בסנהדרין (פט.) שאמר הקב"ה לאברהם אחר ט' נסיונות שיתן לו נסיון עשירי שלא יאמרו שבנסיונות שהיו עד כה אין ממש ולפי"ז כל זמן שלא התנסה בכל ה' נסיונות שמא יאמרו שאין ממש בראשונות ולא מגיע לו בעבורן שום מקום בארץ ישראל ורק אחר כל ה' נסיונות הגיעה לו כל א"י, ומה"ט כאשר היתה לו מריבה עם רועי לוט לא יכל לטעון שכל ארץ ישראל שלו שמא החלק שעליו דנו היה שייך לאומה שעדיין לא התנסה אברהם את הנסיון שבזכותו יזכה בחלק זה של הארץ אבל כעת במיתת שרה שהיה אחר כל העשרה נסיונות זכה בכל הארץ ושפיר יכל לטעון טענה זו.

ועפ"ז יש לפרש היטב דברי המדרש רבה (פכ"ח) ויבוא אברהם מהיכן בא מהר המוריה כל' מעקדת יצחק וכדאיתא ששרה מתה כששמעה על העקדה ובדוקא הדגישה זאת התורה ולומר שאחר ובא מהר המוריה אחר שהתנסה בכל הנסיונות זכה בכל ארץ ישראל ויכל לטעון להם שארץ ישראל כולה שלו.

אור תורה לגה"ק מאוסטרבוצה (אות א)

כיצד נרמז בצמידים שהביא אליעזר לעשרת הדברות

ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם (כד כב) פרש"י רמז לעשרת הדברות שבשני לוחות, ויש להבין כיצד שני הצמידים ששום עשרה זהב מרמזים לעשרת הדברות.
ויש לפרש דבגמ' חולין (פז) איתא ששכר מצוה הוא עשרה זהובים, ובמנין המצוות שבעשרת הדברות דעת הרמב"ם והחינוך שיש חמשה עשר מצוות ואילו הן, א. אמונת ה', ב. שלא להאמין שיש אלוה אחר, ג. שלא לעשות ע"ז, ד. שלא להשתחוות לע"ז, ה. שלא לעבוד ע"ז, ו. שלא להשביע לשוא, ז. לקדש את יום השבת, ח. שלא לעשות מלאכה בשבת, ט. לכבד אב ואם, י. לא תרצח, יא. לא תנאף, יב. שלא לגנוב נפש מישראל, יג. שלא להעיד שקר, יד. לא תחמוד, טו. לא תתאוה שנאמר בדברות אחרונות, ואמנם הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות להרמב"ם חולק וסובר שלא יהיה לך ולא תעשה לך ולא תשתחוה ולא תעבדם הכל לאו אחד ומוכח כך מהגמ' במכות (כג) דאיתא התם תרי"ג מצוות ניתנו לישראל בסיני תרי"א נאמרו ע"י משה וב' נאמרו ע"י הקב"ה בעצמו והם אנכי ולא יהיה לך הרי שהם רק ב' מצוות ולא ד' מצוות עיי"ש, נמצא שלרמב"ן יש בעשרת הדברות רק י"ב מצוות דכל הד' מצוות הללו כלולים במצוה אחת וא"כ

השכר על עשרת הדברות הוא מאה עשרים זהובים, עשרה זהובים על כל מצוה.

ובתוס' ב"מ (מד) איתא בשם ר"ת דזהב שוה י"ב פעמים כסף וא"כ עשרה זהב שווים מאה עשרים זהובים של כסף.

והנה הצמידים שהביא אליעזר לרבקה היו של זהב שהרי קודם לכן כתיב נזם זהב והשווי שלהם היה עשרה זהב משקלם וזה ק"כ זהובים של כסף שזה בדיוק השכר המגיע על המצוות שבעשרת הדברות, לכן פרש"י שבמה שהיו הצמידים שווים עשרה זהב נרמז לעשרת הדברות שקיבלה כשווי השכר על קיום עשרת הדברות.

אור תורה לגה"ק
מאוסטרובצה

הסיבה שאליעזר קודם נתן התכשיטים ואח"כ שאל בת מי את

ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם ויאמר בת מי את (כד כב-כג) פרש"י ששאל אותה בת מי את רק אחר שנתן לה לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקב"ה דרכו.

ויש ליתן עוד טעם לזה, דאיתא ברש"י שהב' צמידים רמז לב' לוחות והמשקל עשרה זהב רמז לעשרת הדברות.

ולפי"ז יש לפרש שרצה אף לרמוז לה מה שהיה במתן תורה שבני ישראל הקדימו נעשה לנשמע כלו' קודם לקחו ואחר כך שאלו מה כתוב בה לכן נהג אף הוא כך שקדם נתן לה ואחר כך שאל אותה בת מי את.

כרם חמד

מדוע התספק אליעזר האם הצליח ניחושו וכיצד הכריע

והנה עומד על הגמלים על העין (כד ל) במדרש רבה איתא מעיין ומחשב כלו' שאליעזר עמד שם ועיין וחשב.

ולא התפרש במדרש מה היה עיונו וחישובו וצריך לדעת מה היה עיונו וחישובו, ועוד יש לברר דלא נתבאר במה נתישבה דעתו שהפסיק לעיין.

ונראה לפרש שהרי אליעזר עשה בדיקה שאמר "והיה הנערה כו' ואמרה שתה וגם גמליך אשקה" אותה יקח אשה ליצחק וכאשר ביקש מרבקה השיבה לו "ותאמר שתה אדוני כו' ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב וגו'" והרי שיש הבדל בין מה שאליעזר אמר למה שרבקה אמרה כי אליעזר אמר במשפט אחד שהאשה שתאמר לו במשפט אחד "שתה וגם גמליך אשקה" והיא השיבה בב' משפטים שאמרה תחילה "שתה אדוני" ואח"כ אמרה "גם לגמליך אשאב", ולפי"ז יש לפרש שאליעזר עיין וחשב האם חשיב ניחושו נכון כלו' האם יכול לקחת את רבקה על פי תשובתו דהיינו האם נחשב שענתה כמו שהוא אמר או לא.

והנה כתיב "ותמהר" ויש לפרש שעשתה זאת תוך כדי דיבור כלו' שתוך כדי דיבורה ואמירתה שתה שאבה והשקתה אותו ואת הגמלים והרי קי"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי וא"כ יש לומר שהוא אמר הנערה שתאמר באמריה אחת כלו' שבבת אחת תשקה אותו ואת גמליו והיא חילקה דיבורה בין השקאתו להשקאת הגמלים אך מ"מ עשתה זאת בתוך כדי דיבור וא"כ נחשב נמי כדיבור אחד והרי שאמרה כמו אמירת אליעזר.

אלא שבגמ' ב"ק (עג:) יש מח' האם תוך כדי דיבור הוא זמן שאילת שלום של ב' תיבות כלו' שלום עליך או זמן אמירת ג' תיבות כלו' שלום עליך רבי ולכא' תלוי הדבר בכל מקום במנהג המקום, ומעתה י"ל שהתוך כדי דיבור של רבקה היה תוך שיעור של ג' תיבות והסתפק אליעזר האם תוך כדי דיבור הוא זמן

שאיילת שלום של ג' תיבות והיא בתוך זמן שזכה השקתה אותו ואת גמליו הרי שנחשב לה נמי דיבור אחד והצליח ניחושו אבל אם שאילת שלום שלהם היא ב' תיבות א"כ לא היתה ההשקאה שלו ושל הגמלים בתוך כדי דיבור ולא הצליח ניחושו וזה שהיה אליעזר מעיין ומחשב ולא ידע כיצד להחליט.

והרי תוך כדי הדברים בא לבן לקראתם כמתואר בפסוק "והנה עומד על הגמלים על העין ויאמר בוא ברוך ה'" כלו' שתוך כדי שאליעזר עומד ומעיין ומחשב בא לבן ואמר לו "בוא ברוך ה'" והיינו שאילת שלום של אותו המקום ושאלו ג' תיבות ומכך למד אליעזר שזמן שאילת שלום שלהם היא ג' תיבות וממילא תוך כדי דיבור שלהם הוא זמן ג' תיבות ונחשב לרבקה אמירה אחת כי בשיעור תוך כדי דיבור של ג' תיבות השקתה אותו ואת גמליו וממילא החליט שהצליח ניחושו ולכן הפסיק מלעיין ולחשב והחל ללכת עמהם כדכתיב מיד "ויבוא האיש הביתה".

תורת משה לחת"ס

מחשבת אליעזר דארוך כנען נאמר רק לזכרים

ואומר אל אדני אולי לא תלך האשה אחרי (כד לט) אולי, כתיב חסר. ופרש"י אלי כתיב בת היתה לו לאליעזר ורצה אליעזר שיצחק ישא אותה אמר לו אברהם אתה ארוך ואני ברוך ואין ארוך מידבק בברוך, לכן כתיב אלי חסר ו' דמשמעו שאליעזר אמר תחילה "אלי".

שמעתי מת"ח אחד מארץ רוסיה שביאר המשך הפסוק "לא תלך האשה אחרי", דאיתא בחז"ל עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית שאסרה תורה עמוני ומואבי לבא בקהל ה' דוקא עמוני ומואבי ולא עמונית ומואבית, ולפי"ז סבר אליעזר דאע"פ שכתוב "ארוך כנען" שמה"ט אמר אברהם דאין ארוך מידבק בברוך שמא נאמר רק בכנעני ולא בכנענית וא"כ בתו אינה בכלל ארוך, וכך ביאור הפסוק ואומר אל אדני "אלי" כלו' לבתי ואם תאמר הרי אין אחר מידבק בברוך "לא תלך האשה אחרי" כלו' אשה כנענית לא תלך ותימשך אחרי להיות ארוכה כמו שאני ארוך דכנעני ולא כנענית.

השבתי לו דבריו טובים אך ע"פ דברי תוס' א"א לאומרם, תוס' ביבמות (עז. ד"ה דתנאי) פירשו דהטעם לדרשה עמוני ולא עמונית היא כי לא כתוב בתורה לא יבוא עמון ומואב דאז היה משמע כל עמון וכל מואב ואף הנשים אלא כתוב עמוני ב' ומואבי ב' ומדוע הוסיפה זאת התורה בהכרח ללמד עמוני ולא עמונית, והכא הניחא אי כתיב ארוך כנעני יש לדרוש ולא כנענית אך אחר וכתוב ארוך כנען אדרבא הכונה לכל כנען ואף הנשים. (א.ה.) יש להוסיף דאצל עמון ומואב יש סברא בגמ' דנאסרו בקהל על שלא קודמו את ישראל בלחם ומים ודוקא דרכו של איש לקם ולא דרכה של אשה כי כל כבודה בת מלך פנימה א"כ הנשים לא בכלל האיסור אך בהא שנאמר ארוך כנען אין סברא זו לכן אין סברא לומר שאין הנשים בכלל ארוך).

ילקוט הגרשוני

ע"י המגדנות הוכח שקפצה לו הדרך

ומגדנות נתן לאחיה ואמה (כד נג) פרש"י שהביא עמו מני פירות מארץ ישראל, אפשר לפרש שהרי קודם לכן אמר אליעזר "ואבוא היום אל העין" ופרש"י שאמר להם שנעשתה לו קפיצת הדרך שבאותו יום שיצא הגיע.

ולזה הביא להם מגדנות דהיינו פירות מא"י שהפירות נשארו טובים ויפים ועי"ז יראו שהפירות מהיום ואילו לא קפצה לו בדרך היו הפירות ישנים ורעים.

מהרי"ל דיסקין